

Vensters **op** de Wereld

Jaarbericht 2007-2008

FACULTEIT DER GEESTESWETENSCHAPPEN

Universiteit Leiden

*Prof.dr. W. van den Doel
decaan*

Voorwoord

Wij leven in een snel veranderende wereld. Deze opmerking lijkt een cliché, maar het belang ervan is nauwelijks te overschatten. Deze wereld kenmerkt zich door een ongekennde versnelling van communicatie en transport, en mede daardoor door het intensiveren van de relaties tussen de verschillende delen ervan. Grote groepen mensen migreren over lange afstanden en er is steeds meer en steeds intenser contact tussen - van oorsprong - voor elkaar vreemde culturen en religies. Ook zien we een buitengewoon grote productie van culturele goederen, van boeken, kunstwerken, films, niet alleen in Hollywood, maar bijvoorbeeld ook in Bollywood en Nollywood. In Nederland leven bijna een miljoen moslims, naast afstammelingen van slaven die ooit vanuit Afrika naar de Nieuwe Wereld zijn vervoerd en vele anderen uit alle windstreken van de wereld. We spreken in Nederland daarom met recht van een multi-culturele samenleving. Maar de wereld om ons heen is voor ons even belangrijk, stuurt ons ideeën en beelden over internet of via satelliet, geeft ons inspiratie, bedreigt ons soms, en beïnvloedt ons denken en handelen.

Het is in onze tijd van het allergrootste belang dat de talen en culturen van deze wereld worden bestudeerd en het is de Faculteit der Geesteswetenschappen van de Universiteit Leiden die het als haar taak ziet dit te doen.

De faculteit is op 1 september 2008 ontstaan door een fusie van de faculteiten Godsdienstwetenschappen, Kunsten, Letteren en Wijsbegeerte. Wat de faculteit uniek maakt is de rijkdom aan expertises op het terrein van onder meer de filosofie, godsdienstwetenschappen, geschiedenis, kunsten, kunstgeschiedenis, letterkunde, taalkunde en regiostudies van niet alleen Europa of het Westen, maar van vrijwel de gehele wereld. Het is deze breedheid, maar vooral haar wereldwijde expertise, internationale gerichtheid, succesvolle onderzoek en de veelheid van elkaar versterkende wetenschappelijke benaderingen, die ervoor kunnen zorgen dat de faculteit midden in de maatschappij staat en daarbij vensters op de wereld opent, die ons zicht bieden op samenlevingen in heden en verleden en ons zowel de eigen als vreemde culturen leren begrijpen. Het zijn vensters die voor ons van levensbelang zijn.

Dit is het eerste jaarbericht van de Faculteit der Geesteswetenschappen zoals dat aan het begin van het nieuwe academische jaar wordt gepresenteerd. Het bevat veel informatie, maar centraal staan zeven vensters op de wereld die ons het afgelopen jaar zijn opgevallen - vensters van een uitzonderlijke kwaliteit waarmee tegelijkertijd elk van de zeven instituten van de faculteit een deel van zijn werkzaamheden presenteert. Het zijn de vensters waar we extra trots op zijn.

Leiden, 1 september 2008

Vensters *op de Wereld*

Inhoud

1.	Bijzondere onderscheidingen en prijzen	004
2.	Zeven vensters	008
3.	Nieuwe projecten	038
4.	De faculteit en haar instituten	042
5.	Eregalerij	046

BIJZONDERE ONDERSCHIEDINGEN EN PRIJZEN

- Prof.dr. Leonard Blussé van Oud-Alblas, hoogleraar Aziatisch-Europese betrekkingen, is benoemd tot Officier in de Orde van Oranje-Nassau.
- Prof.dr. Willem Adelaar, hoogleraar Indiaanse talen en culturen, ontving op 14 augustus 2007 het eredoctoraat van de San Marcos Universiteit in Lima, Peru.
- Prof.dr. Sjoerd van Koningsveld, hoogleraar Godsdienstgeschiedenis van de Islam in West-Europa, ontving de Koninklijke onderscheiding Officier in de Orde van Oranje-Nassau in april 2008.
- Prof.dr. Louis Andriessen, hoogleraar in de Scheppende kunsten, heeft de Johan Wagenaar Prijs 2008 ontvangen

- voor zijn invloed op de uitvoeringspraktijk van de nieuwe muziek.
- Prof.dr. Ernestine van der Wall, hoogleraar Geschiedenis van het christendom, is in mei 2008 verkozen tot voorzitter van de afdeling Letterkunde en vice-president van de KNAW.
- Studieprijzen van Stichting Praemium Erasmianum zijn toegekend aan dr. Matthijs de Jong (Godsdienstwetenschappen) en dr. Alicia Schrikker (Geschiedenis).
- Irene Heijmans-Tromp, emeritus hoogleraar Italiaanse taal- en letterkunde, ontving op 22 oktober het eredoctoraat van de Università degli Studi di Pavia in Italië.

- Geschiedenisstudent Simon Hoogvliet is door het studenttijdschrift Nobiles gekwalificeerd als meest veelbelovende student in Nederland.
- Larissa Anissimova (universitair docent Russische taalvaardigheid) ontving de LSR Onderwijsprijs 2007.
- Prof.dr. Ton Koopman, hoogleraar Historisch geïnformeerde uitvoeringspraktijk, heeft de prestigieuze BBC Music Magazine Choral Award 2008 gekregen voor zijn opnamen van het Bach-cantateproject, Vol. 22: BWV 30, 30a, 80 & 233-36.
- Prof.dr. Gerard Unger, hoogleraar Typografische vormgeving, heeft tijdens het zevende lustrum van de Universiteit Hasselt op 28 mei 2008 een eredoctoraat uitgereikt gekregen voor zijn totale oeuvre van letterontwerpen.

- Dr. Eric Schliesser (Wijsbegeerte) werd gekozen tot lid van de raad van toezicht bij HOPOS (The International Society for the History of Philosophy of Science).
- Dr. Marcel Cobussen, universitair docent Muziekfilosofie en cultuurtheorie, en dr. Louk Tilanus, universitair docent Moderne beeldende kunst, werden door de Leidse Studentenraad genomineerd voor de Leidse Onderwijsprijs 2008.
- Prof.dr. Wim Blockmans, hoogleraar Middeleeuwse Geschiedenis, is onderscheiden als Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw.
- Jed Wentz, traversospeler, ensembleleider en promovendus bij docARTES, ontving van de Society for Seventeenth-Century Music voor de presentatie van zijn promotieonderzoek de Irene Alm Memorial Prize 2008.

2

ZEVEN VENSTERS

Pieter Emmer en Leo Lucassen
Mohammed Ghaly
Marjan Groot
Alwin Kloekhorst
Jonathan Silk
Gerard Visser
Jed Wentz, Kathryn Cok en Luk Vaes

Instituut voor Geschiedenis
Leids Instituut voor Godsdienstwetenschappen
Instituut voor Culturele Disciplines
Leiden University Centre for Linguistics
Leids Instituut voor Regiostudies
Instituut voor Wijsbegeerte
Academie der Kunsten

Pieter Emmer Leo Lucassen

Instituut voor Geschiedenis

Migratie in een permanent laboratorium

Hoe komt het dat bepaalde groepen migranten sneller integreren dan andere? Een actuele, maar zeker geen nieuwe vraag. Dat toont de *Enzyklopädie Migration in Europa*: een vuistdikke encyclopedie over migratie in het Europa van de laatste vier eeuwen. Leo Lucassen en Pieter Emmer werkten samen met twee Duitse collega's aan de totstandkoming van dit naslagwerk. Een onderneming die veel meer inspanning bleek te kosten dan ze ooit hadden kunnen bedenken. Maar met een onmiskenbare relevantie voor het publiek debat. "Dat men niet weet dat migratie van alle tijden is heeft gevolgen voor politiek en maatschappij."

Zoals de titel al doet vermoeden ligt de oorsprong van de *Enzyklopädie* in Duitsland. Klaus Bade, inmiddels emeritus hoogleraar aan de universiteit van Osnabrück, was bezig een boek te schrijven over migratie. Hij kon volop gebruik maken van de *Harvard Encyclopedia of Ethnic Groups*, een overzichtswerk over migratie in Noord-Amerika. Maar voor informatie over migratie in het Europa van de afgelopen

eeuwen kon hij nergens terecht. Dat was een grote handicap. Zo ontstond het idee om zelf een overzichtswerk te maken over immigratie, emigratie en integratie in Europa. Maar hoe doe je zo iets? Hoe zet je het op? Bade benaderde Lucassen en Emmer en zijn Duitse collega Jochen Oltmer voor hulp. Lucassen: "Er is heel wat water door de Rijn gegaan voordat we de juiste vorm hadden gekozen."

Pieter Emmer (1944) is bijzonder hoogleraar in de Geschiedenis van de Europese expansie en de migratie die met die expansie verbonden is. Hij schreef de boeken *The Dutch in the Atlantic Economy*, *De Nederlandse slavenhandel 1500-1850* en samen met Hans Wansink *Wegsturen of binnenlaten: Tien vragen over migratie*. Pieter Emmer is lid van de Academia Europaea.

Leo Lucassen (1959) studeerde Sociale en economische geschiedenis aan de Universiteit Leiden en promoveerde in 1990 cum laude op de geschiedenis van zigeuners in Nederland. Sinds 2005 bezet hij met Wim Willems de leerstoel Sociale geschiedenis. Hij houdt zich vooral bezig met de comparatieve geschiedenis van migratie en integratie in Europees en mondiaal perspectief.

De wetenschappers wilden niet zomaar een encyclopedie over migratie maken, het moest ook een handboek worden. Lucassen: “De vraag was wat er op de schappen van de sociale wetenschappen ligt. Er zijn hele kamers vol boeken geschreven met concepten en theorieën over migratie. Maar wat kun je als historicus gebruiken? Dat wilden we in een exposé van een pagina of dertig uiteenzetten, toegepast op onze problematiek.” Zo ontstond het eerste deel van de encyclopedie waarin de verschillende termen, theorieën en modellen besproken worden die sociale wetenschappers en economen gebruiken in hun onderzoek naar migratie. Ter oriëntatie op de encyclopedie zelf, die met tweehonderd artikelen het meest omvangrijke deel van het boek vormt, werd ook gewerkt aan een deel over migratie in de laatste vier eeuwen per regio en per land.

Italianen in Zuid-Tirol

Om het encyclopedische deel van het boek te kunnen voltooiën, werd zowel in Duitsland als in Nederland een projectmedewerker aangenomen. Dit was nodig om contact te onderhouden met de maar liefst 250 wetenschappers

die aan het project meewerkten. Daarnaast moest gezocht worden naar vertalers, werden congressen georganiseerd en moesten fondsen worden geworven. Al met al kostte het meer dan acht jaar om de Duitstalige uitgave gepubliceerd te krijgen. Aan de Engelstalige uitgave, die volgend jaar moet uitkomen bij Cambridge University Press, wordt nog hard gewerkt.

Het antwoord op de vraag waarom sommige groepen beter integreren dan andere wordt in het boek niet gegeven. Emmer: “Het gaat om een encyclopedie, daarin wordt geconstateerd. De gedachte is dat de lezer zelf een antwoord formuleert.” Om de lezer te helpen zijn conclusies te trekken zijn alle artikelen volgens hetzelfde stramien geschreven. De vragen die stap voor stap worden beantwoord zijn: om welke groepen gaat het, wanneer migreerden ze, hoe zijn ze ontvangen in het gastland en hoe integreerden ze? Zo zijn er artikelen over Duitse zeelieden bij de Nederlandse handelsvloot van begin zeventiende eeuw tot eind negentiende eeuw en over Italianen in Zuid-Tirol sinds het einde van de Eerste Wereldoorlog.

Emmer en Lucassen doen hun werk vanuit een duidelijke visie op de geschiedkunde. Een historicus moet erop gericht zijn gelijkenissen te vinden in tijd en ruimte. Hij moet zoeken naar algemene mechanismen die ons misschien niet direct in staat stellen voorspellingen te doen, maar die wel de mogelijkheid bieden bepaalde constanten in de geschiedenis te ontwaren. Lucassen: “Je kunt geschiedenis zien als een permanent laboratorium waarin je moet bestuderen wat de kenmerken zijn van een bepaalde situatie. Je kunt het experiment niet overdoen, maar je kunt het wel steeds opnieuw bekijken en vergelijkingen maken met soortgelijke gevallen. Kijken naar een langere periode is niet alleen interessant omdat je kunt zien dat alles wel eens eerder gebeurd is. Je kunt ook laten zien dat bepaalde contexten heel andere resultaten geven. En dat wordt in dit boek ook goed duidelijk.”

Blijvers als uitzondering

De problematiek rondom de arbeidsmigratie van Polen en de mogelijk aanstaande migratie van Roemenen en Bulgaren staat momenteel hoog op de politieke agenda. De angst voor deze groepen migranten is volgens beide hoogleraren onnodig. De geschiedenis laat dit zien. Lucassen: “Als je de Nederlandse arbeidsmigratie van de afgelopen eeuwen bekijkt, dan heb je daarin ruwweg drie perioden. Er is een vroege periode met heel veel arbeidsmigratie waarvan Nederland enorm heeft geprofiteerd, en er is nu weer een periode van toenemende arbeidsmigratie. Daartussen heb je een periode, van na de Tweede Wereldoorlog tot de jaren negentig, waarin gastarbeiders zijn geworven en vervolgens een omvangrijke volgmigratie op gang is gekomen. Die periode heeft een heel andere dynamiek, omdat deze mensen geen vrije migratie werd gegarandeerd. Ze mochten wel komen, blijven of terug-

gaan, maar na de recessie in de jaren zeventig werd duidelijk dat teruggaan betekende dat ze daarna de deur in Nederland gesloten zouden vinden. Met als gevolg dat gastarbeiders uit niet-Europese landen massaal zijn gebleven. Wanneer het de migrant normaal gesproken tegenzit, vertrekt hij. Dat is met de gastarbeiders niet gebeurd. Ons verhaal is: op de lange termijn gezien is dit meer een uitzondering dan een regel.” Emmer: “Iedereen houdt zich bezig met het trauma van de gastarbeiders. Dit boek is ook geschreven om te laten zien dat de problemen met integratie van Turken en Marokkanen in Nederland uitzonderingen zijn. Daarvóór ging het goed en we moeten weer terug naar dat systeem. Dat kan. Ons wordt voortdurend gevraagd hoe het met de Polen zal aflopen. De gedachte is: je kunt hun situatie goed met die van de Italianen en Spanjaarden van enkele eeuwen geleden vergelijken. Als de economie in het thuisland sterker groeit dan in het land van aankomst dan neemt de stroom af en gaat men terug.” Uit de encyclopedie blijkt goed dat geschiedenis voor beide hoogleraren altijd iets met het heden te maken moet hebben. Lucassen: “Als geschiedenis de maatschappij wat te bieden heeft, dan is dat bij dit soort onderwerpen. Wij als historici zijn de enigen die ten aanzien van afgesloten migratie kunnen beoordelen of groepen geïntegreerd zijn of niet. Om die gegevens staan mensen te trappelen.”

Klaus J. Bade, Pieter C. Emmer, Leo Lucassen & Jochen Oltmer (red.), *Enzyklopädie Migration in Europa. Vom 17. Jahrhundert bis zur Gegenwart* (Ferdinand Schöningh & Wilhelm Fink 2007)

Mohammed Ghaly (1976) kwam, na zijn bachelor Islamic Studies in English aan de Al-Azhar Universiteit in Caïro, in 2000 naar Leiden voor de master Islamic Studies. In 2002 begon hij zijn promotieonderzoek en sinds 2005 is hij universitair docent bij Godsdienstwetenschappen. Begin 2008 promoveerde hij op zijn dissertatie *Islam and disability: perspectives in islamic theology and jurisprudence*.

Mohammed Ghaly

Leids Instituut voor Godsdienstwetenschappen

De 'gekke' of de 'beproefde': Gehandicapten in de islam

“Als we God begrijpen als wijze, barmhartige en genadige, hoe kan iemand die goed en aardig is dan toch worden getroffen door een handicap?” Vragen over het lijden van onschuldige schepselen houden theologen al sinds mensenheugenis bezig. Mohammed Ghaly onderzocht hoe binnen de islam wordt gekeken naar mensen met een handicap.

“Een mooie tocht vol ontdekkingen” noemt Mohammed Ghaly zijn onderzoek. Ghaly heeft altijd een hart gehad voor de zwakkeren in de samenleving en wilde graag een proefschrift schrijven met een grote maatschappelijke relevantie. “Hierin voel ik mij thuis”, stelt Ghaly, “het gaat om mensen die meer aandacht en een betere behandeling verdienen.” Dit onderzoek was niet eenvoudig. “Mensen met een handicap lijken maar weinig aandacht te krijgen zowel in het dagelijks leven als binnen de islamitische wetenschap”, vertelt

Ghaly. Dat leidde ertoe dat hij aanvankelijk bijna geen relevante moderne bronnen kon vinden, noch in het Arabisch noch in Westerse talen. Het onderzoek kwam dan ook maar langzaam op gang.

De doorbraak kwam toen Ghaly ontdekte dat de terminologie die wij tegenwoordig gebruiken om mensen met een handicap aan te duiden anders is dan in de klassieke bronnen. “Het gebruik van deze termen heeft natuurlijk te maken met het tijdperk waarin mensen leven, maar zegt ook iets over de

manier waarop er naar mensen met een handicap gekeken wordt.” Zo bestaat er een verhaal over de profeet Mohammed waarin iemand een persoon met een verstandelijke handicap aanriep met de term ‘gek’. De profeet berispte hem en zei dat hij de gehandicapte geen ‘gek’ moest noemen, maar ‘beproefde’. “Deze term had een veel positievere connotatie en weerspiegelde dus ook een andere visie op personen met een handicap.”

De goedheid van God

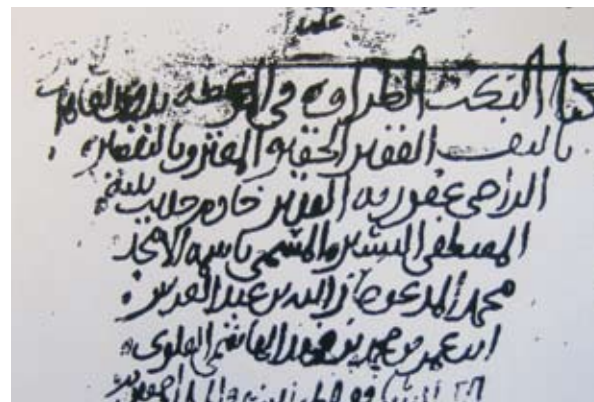
Nadat Ghaly het belang van de verschillende termen had ontdekt, opende zich ineens een brede verzameling literatuur binnen de islamitische wetenschappen. Ghaly trof hierin een duidelijk onderscheid aan tussen de islamitische theologie en het islamitische recht. De eerste onderzoekt de relatie tussen God en mens en stelt vragen als: “Wat is God?” en “Waarom zou hij zijn schepselen pijn doen?” Het islamitisch recht is gericht op de toepassing van deze theoretische regels. Deze indeling besloot hij ook binnen zijn onderzoek te volgen.

Ghaly begon zijn onderzoek met de waarom-vraag: “Als we God begrijpen als wijze, barmhartige en genadige, hoe kan iemand die goed en aardig is dan toch worden getroffen door een handicap?” Hij traceerde drie opvattingen door de geschiedenis van de islam heen, die allemaal gemeen hebben dat ze de wijsheid en goedheid van God niet aantasten. “In sommige periodes was de ene opvatting meer overheersend dan de andere, maar ze waren alle drie steeds tegelijkertijd aanwezig.”

De eerste visie gaat ervan uit dat de waarom-vraag eenvoudigweg niet beantwoord kan worden, omdat de mensen de wijsheid van hun schepper nu eenmaal niet kunnen

doorgronden. Mensen moeten niet zozeer begrijpen, maar God en zijn daden accepteren zonder te oordelen op basis van hun eigen criteria. Aanhangers van de tweede opvatting menen dat de eerste theorie God als een tiran voorstelt. Zij stellen dat dit de volmaaktheid van God aantast en dat het karakter van God wel degelijk kan worden doorgrond. In het geval van gehandicapten veronderstellen zij dat God deze mensen compensatie zal geven in het hiernamaals. De derde theorie noemt de beide andere extreem: de eerste opvatting tast de wijsheid van God aan, terwijl de tweede God gelijk zou stellen aan de mens. De waarheid ligt in het midden: het karakter en de daden van God zijn deels te begrijpen, maar er zijn ook bepaalde gebeurtenissen die ons inzicht te boven gaan.

Anders dan de theologen hielden de juristen zich vooral bezig met de manier waarop moslims in de praktijk om zouden moeten gaan met gehandicapte mensen. Ghaly nam deze benadering mee in het tweede deel van zijn onderzoek. “Ik zocht naar een verbinding tussen de islam en het Westen, dus ik bekeek de islamitische bronnen steeds om iets relevants te vinden voor discussies over mensen met een handicap in het Westen, waaronder Nederland”, vertelt Ghaly. “Religie speelt een erg belangrijke rol in het dagelijks leven van moslims in Nederland. Dit geldt in het bijzonder voor groepen die veel ellende meemaken, zoals mensen met een handicap. Zij kampen met veel levensvragen en vragen zich bijvoorbeeld af of een handicap een straf van God is, en of zij wel mogen werken en trouwen, en zo ja, hoe. Elke keuze toetsen zij aan hun religie, die overigens meestal een volksgeloof is.”

Hulpverleners

Dit volksgeloof komt niet altijd overeen met de oorspronkelijke islamitische bronnen. “Mijn islamitische bronnen waren overwegend positief over mensen met een handicap, maar je ziet dit niet altijd terug in de geloofsopvattingen van mensen. Ik heb geprobeerd me in die discrepantie te verdiepen en heb me daarbij heel bewust gericht op onderwerpen die op dit moment een belangrijke rol spelen binnen de samenleving.”

“Soms kan een kloof tussen de originele tekst en het dagelijks leven leiden tot ideeën die het werk van hulpverleners belemmeren”, vertelt Ghaly. “Het komt bijvoorbeeld voor dat zij het nodig vinden dat een islamitisch kind naar een dagopvang gaat, terwijl de ouders van mening zijn dat de islam dit niet toestaat.” Als hulpverleners zich ervan bewust zouden zijn dat er een verschil is tussen dergelijke volksoopvattingen en de islam, zouden zij contact kunnen opnemen met een islamdeskundige of imam die beide partijen kan adviseren. “Dat biedt vaak direct een oplossing voor dergelijke situaties.”

Ghaly merkte al snel dat zijn onderzoek in een behoefte binnen de samenleving voorziet. “Ik dacht aanvankelijk niet dat veel mensen geïnteresseerd zouden zijn in mijn onderzoek. Maar nadat ik een paar artikelen geschreven had, werd ik vaak uitgenodigd voor seminars, conferenties, workshops en andere bijeenkomsten om professionele medewerkers te spreken en te adviseren. Ze kwamen met allerlei situaties naar mij toe en vroegen ‘hoe moeten wij hiermee omgaan?’ “Ik zie dit als een signaal dat mensen mijn onderzoek serieus nemen en bestaande problemen willen aanpakken. Het mooiste dat ik heb bereikt vind ik de bedankjes die ik heb gekregen van mensen met een handicap en van mensen die gehandicapte kinderen hebben. Voor veel van hen bleek het een heel bevrijdend onderzoek te zijn.”

Mohammed Ghaly, *Islam and Disability. Perspectives in Islamic Theology and Jurisprudence* (Proefschrift, Universiteit Leiden 2008).

Marjan Groot (1959) deed een opleiding aan de Kunstacademie in Amsterdam en besloot daarna Kunstgeschiedenis te gaan studeren. Na drie jaar maakte ze de overstap naar de Universiteit Leiden om de specialisatie Toegepaste kunst en vormgeving te kunnen doen. Na haar studie bleef ze lesgeven in Leiden. Ze schreef daarnaast in haar eigen tijd aan haar proefschrift en promoveerde in 2004.

Marjan Groot

Instituut voor Culturele Disciplines

Geëmancipeerde, hardwerkende vormgeefsters

Op eigen kracht promoveren valt niet mee. Maar Marjan Groot vond het nodig: haar geschiedenis van Nederlandse vrouwen in de kunstnijverheid moest geschreven worden. En ze had zelf al besloten dat het een echt boek moest worden. Ze bewerkte haar proefschrift tot een handelseditie en haar uitgever wilde die bijzondere vrouwengeschiedenis graag uitgeven, in een mooie uitgave met veel kleurenillustraties. Een subsidie voor de publicatie van *Vrouwen in de vormgeving in Nederland 1880-1940* kwam pas later.

De mannengeschiedenis kende Marjan Groot al. Over Amerikaanse en Britse vormgeefsters in de periode 1880-1940 was ook al geschreven. Het Nederlandse verhaal ontbrak. “Sierkunstenaar, zoals vormgevers toen heetten, was eind negentiende eeuw een nieuw beroep. Eerst vooral voor mannen, die aan speciale vakscholen hun vak leerden. Met de emancipatie kwamen ook vrouwen op die scholen terecht. Zij gingen vervolgens als ontwerper aan de slag, maar over hen is bijna niets geschreven. Door mijn werk

als docent Kunstgeschiedenis zag ik het gat in mijn vakgebied. Er bestaan zo veel boeken over die periode, maar de vrouwengeschiedenis was weggelaten.” Met slechts twee bestaande monografieën als uitgangspunt, voorzag ze stapels werk en uren archiefonderzoek. Toch besloot ze ervoor te gaan: “Ik vond het gewoon een belangrijk onderwerp.” Groot moest vanuit het niets beginnen. Een paar namen kende ze wel, maar vele waren nog onbekend. Om er achter te komen welke vrouwen actief waren geweest, begon ze haar

zoektocht bij tentoonstellingen. Dat leverde haar een lijst op met namen van vrouwen die regelmatig opdoken in oude catalogi. Historici hadden ook wel aandacht besteed aan die tentoonstellingen, maar zonder de visuele invalshoek. Groot bestudeerde de correspondentie van de vrouwen, dook in de archieven van tentoonstellingen, las tijdschriften van beroepsverenigingen en zocht in het telefoonboek naar familieleden van de vormgeefsters. Ook damesbladen over het huishouden bleken nuttig. Langzamerhand ontstond een steeds duidelijker beeld.

“De beroepsverenigingen waren heel belangrijk. Die stonden voor een nobel doel: de massa verheffen met goede vormgeving. Vormgevers zetten zich toen af tegen de slechte burgersmaak van de negentiende eeuw. Door lid te worden van die verenigingen lieten die vrouwen zien dat ze ergens voor stonden. Zij wilden niet werken voor de elite, maar de massa

opvoeden met goed vormgegeven textiel. Dat was heel bijzonder rond 1905. Je ziet dat ze maatschappelijk niet geïsoleerd stonden, maar meededen en gewaardeerd werden.” Het tijdschrift *De Vrouw en haar Huis* verschaftte veel informatie. “Genderstudies vinden het een vreselijk blad, een rolbevestigend tijdschrift voor de gegoede burgerij. Ze negeren dan de illustraties, want dat zijn professionele ontwerpen. Al die patronen voor gordijnen en kussens komen van goede ontwerpsters! Redactrice Elizabeth Rogge voerde bewust een politiek om te laten te zien dat vrouwen ook als ontwerper kunnen werken. De artikelen gaan meestal over opvoeding en het huishouden, maar ook over het werk van die ontwerpsters.”

Niet serieus genomen

Groot vervolgt haar verhaal met bewondering: “Die Rogge was echt een heel goede journaliste. Ze liep alle tentoonstellingen af en schreef ook voor De Groene Amsterdammer en het NRC. Daar liet ze ook zien dat vrouwen echt iets kunnen in de vormgeving. Destijds werd die bijzondere rol van haar blad ook wel opgemerkt, maar later had men een sterke afkeer van die ‘handwerkjes’, een heldere blik ontbrak. Want als je goed kijkt, zie je dat ze wel meer willen, maar gewoon nog niet kunnen, omdat ze dan niet serieus genomen worden. Ze zijn net zo goed als de mannen, nemen alle nieuwste principes uit de vormgeving over, zijn van alle ontwikkelingen op de hoogte. Je moet kijken naar wat vrouwen wel mogen en kunnen binnen de grenzen die ze toen hadden.” Vooral in het begin werkten vrouwen uitsluitend met textiel. Pas rond de Eerste Wereldoorlog stapten sommige vrouwen over op keramiek, grafisch ontwerp en metaalbewerking. “Je kunt dan wel smalend zeggen ‘Die vrouwen werkten alleen

met textiel’, maar dan ontken je het talent. Bovendien legden ze een basis voor de latere vormgeefsters.” Genderstructuren komen desondanks duidelijk naar voren: sommige beroepen blijven gesloten voor vrouwen, zoals architectuur. Juist doordat een discipline als textiel als een typische vrouwenbezigheid gezien werd, stroomden maar weinig vrouwen door naar andere vormgevingsberoepen.

“Bij vormgeving is het ook nog eens zo dat sommige stijlen en producten als mannelijk of vrouwelijk worden gezien”, legt Groot uit. “Het functionalisme in de jaren twintig bijvoorbeeld, dat is heel abstracte vormgeving, zonder ornamenten. Dat heeft een connotatie die je als mannelijk zou kunnen bestempelen. Dat gaat dan terug op allerlei theorieën over vormgeving. En je ziet het ook aan recensies over kunst van vrouwen, daar worden bepaalde termen in gebruikt als fantasievol en decoratief. Werk van mannen wordt bijna nooit zo beoordeeld.”

Eigengereide vrouwen

Ze waren er dus wel, de Nederlandse vormgeefsters. Natuurlijk waren er meer mannen werkzaam in de vormgeving, maar hun vrouwelijke vakgenoten deden op niveau mee. De vrouwen maakten wat minder, werkten niet in alle disciplines, maar werden wel degelijk opgemerkt. Welke vrouwen springen eruit qua talent? Wie zijn Groot's favorieten? Ze vindt dat niet eenvoudig te zeggen. “Met mannen werkt dat zo: je ziet dan een belangrijke leermeester met allemaal leerlingen daar omheen. Dat is in die vrouwen-circuits veel minder.” Een paar namen wil ze wel noemen: Jo Daemen, van wie ze het grafisch werk met veel enthousiasme laat zien, de al redelijk bekende Christa Ehrlich uit Wenen, die met zilver werkte, de keramistes Sophie Verrijn-Stuart

en Margite Wildenheim. En Johanna van Eijbergen, die hele goede ontwerpen van onedel metaal maakte, maar slechts enkele jaren als ontwerpster werkte voordat ze lerares textiel werd. Eigengereide vrouwen waren het meestal, de Nederlandse ontwerpsters. Ze waren actief in het galleriewezen, ze hadden vaak winkels en ateliers, soms wel twintig jaar lang, waar dan een paar meisjes werkten. Vele bleven hun hele leven alleen en sommige waren lesbisch. Groot: “Vooruitstrevende, geëmancipeerde, hardwerkende mensen waren het, die de waarde van vormgeving hebben ingezien, hun leven daaraan gegeven hebben en een belangrijke bijdrage hebben geleverd.”

Groot laat het uiteindelijke boek zien. Op de rug van het boek springt het vrouwelijke aspect eruit: VROUWEN staat er in grote kapitalen, de rest van de titel volgt in kleinere letters. “Ik schrok wel toen ik het boek voor de eerste keer zag”, geeft Groot toe. “Maar mijn uitgever zei: nu die unieke vrouwen-geschiedenis er is, moet hij ook wel opvallen op de plank.”

Marjan Groot, *Vrouwen in de vormgeving in Nederland 1880-1940* (uitgeverij 010 2007)

Alwin Kloekhorst (1978) begon in 1997 aan de opleiding Vergelijkende Indo-Europese taalwetenschap in Leiden, na eerst een jaar Indologie te hebben gedaan. Hij promoveerde cum laude op de beschrijving van het Hittitisch in 2007. Sinds maart 2008 werkt hij als post-doc met een Veni-beurs van het NWO. Hij onderzoekt de klemtoon van het Hittitisch.

Alwin Kloekhorst

Leiden University Centre for Linguistics

De klanken van een dode taal

Als je met Alwin Kloekhorst praat, komt het Hittitisch vanzelf tot leven. Enthousiast praat hij over de Anatolische taal die hij de afgelopen vier jaar zo nauwkeurig onderzocht heeft. Geen eenvoudige taak: de taal werd gesproken van 1650 tot 1180 voor Christus en is geschreven op kleitabletten in spijkerschrift. Bovendien zijn de Hittieten veel minder bekend dan hun tijdgenoten in Babylon en Egypte. Het resultaat van de studie is een dik etymologisch woordenboek dat nauwelijks in een hand te houden is en dat qua omvang niet onderdoet voor een potige uitgave van een Van Dale: *The Hittite Inherited Lexicon*.

Een vraag die onwillekeurig opdoemt bij een studie naar zo'n oude dode taal is: waarom? Kloekhorst legt het helder uit. "Ik vind het zelf heel erg leuk dat het Hittitisch de oudste Indo-Europese taal is. Spijkerschrift is behoorlijk lastig om te lezen, het maakt de bestudering van het Hittitisch tot een echte puzzel. En veel is nog niet uitgeplozen, de taal is pas in 1906 in Anatolië ontdekt en rond 1915 ontcijferd. Sanskrit, een andere oude taal, wordt al zo'n tweehonderd jaar bestudeerd.

Dan ben je echt met details bezig als je nog iets nieuws wil ontdekken. Maar in dit vakgebied is nog zo veel te doen, je kunt met hele grote dingen aan de slag. Dat trekt me aan."

Zijn proefschrift ziet er hoe dan ook heel compleet uit. Het boek bestaat uit twee delen. Het eerste deel draagt de bescheiden titel *Towards a historical grammar*. "Een echte grammatica durfde ik het nog niet te noemen, dan moet

je ook syntaxis behandelen en dat heb ik niet gedaan. Maar het is een stap in de richting, ik hoop dat mensen hier iets mee kunnen.”

Sluitend systeem

Deel een is een inleiding, een soort beschrijving van de historische fonologie en morfologie van het Hittitisch. Kloekhorst legt uit hoe het spijkerschrift te interpreteren en welke keuzes hij daarin maakt. Hij beschrijft welke fonologische processen achter dit schrift zitten. Het Hittitisch is in vierhonderd jaar sterk veranderd en aan de hand van spellingsverschillen valt veel op te maken over veranderingen in de uitspraak van woorden. Kloekhorst licht toe: “Dat is heel interessant: waarom veranderen spellingen? Wat zou daar achter kunnen zitten? Je vergelijkt dan allerlei details, kijkt welke interacties plaatsvinden tussen woorden en uitgangen. En als je dan kijkt hoe woorden uitgesproken werden, kan het ineens duidelijk worden: als dat woord zo uitgesproken werd, snap ik ook waarom die uitgang daar zo te voorschijn komt. Zo bouw je een heel concept op over hoe die taal geklonken moet hebben.”

Daarnaast bevat deel een ook een uitleg over de morfologie van het werkwoordstelsel. “Niemand had dat stelsel ooit goed op een rijtje gezet. Vaak werd gedacht bij afwijkende vormen: dat is nu eenmaal ook een vorm van dat werkwoord. Als je dan beter kijkt en vormen uit het oud- en jong-Hittitisch vergelijkt, zie je de ontwikkeling. Het werkwoordstelsel is gewoon heel erg veranderd in die vierhonderd jaar. Als je dat ziet, valt alles weer binnen een sluitend systeem.”

Deel twee is een echt woordenboek: *An etymological dictionary of the Hittite inherited lexicon*. Elfhonderd

woorden heeft Kloekhorst behandeld, alle van Indo-Europese oorsprong. Leenwoorden vanuit andere talen heeft hij buiten beschouwing gelaten. Woord voor woord is hij de woordenschat afgegaan: hoe ziet het eruit, wat betekent het, hoe verhoudt het zich tot andere Indo-Europese talen? Naarmate hij verder in de woordenschat dook, werd hem steeds meer duidelijk over de ontwikkeling van de taal. Hij stelde klankwetten op en vergeleek die met het gereconstrueerde fonologische systeem van het Proto-Indo-Europees.

Een echte taal

Een belangrijke conclusie van Kloekhorsts promotieonderzoek is dat het Hittitisch zich als eerste van het Indo-Europees heeft afgesplitst. Bij de ontdekking van de taal aan het begin van de twintigste eeuw was direct duidelijk dat het om een afwijkende taal ging, vanwege de vele archaïsmen. Het vermoeden bestond al dat het Hittitisch een vroege afsplitsing was. “Maar ik denk nu dat ik het echt bewezen heb. Een concreet voorbeeld: je hebt het woord ‘mer’ en dat betekent in alle Indo-Europese talen iets als ‘dood’. Overal komt die wortel voor, het Nederlandse ‘moord’ stamt daar ook vanaf. In het Hittitisch betekent het echter ‘verdwijnen’. Dan kun je denken: ‘sterven’ is ‘verdwijnen’ gaan betekenen. Maar dat is niet heel waarschijnlijk. Logischer is dat verdwijnen ook sterven is gaan betekenen. Misschien als eufemisme, zoals je nu ook in het Frans nog zegt: *il a disparu*. Dat is een van de voorbeelden waardoor ik zeg: Hittitisch heeft de oudste vorm bewaard en al die andere talen hebben gezamenlijk de ontwikkeling ondergaan dat ‘verdwijnen’ ‘sterven’ is gaan betekenen. Het Hittitisch heeft zich dus van de andere talen afgesplitst. En dan kun je andersom ook zeggen: als het Hittitisch op een bepaald gebied afwijkt, gaat het om een

oud woord of een oude uitgang, die in andere talen verdwenen is.”

Wat volgens Kloekhorst echt nieuw is aan zijn proefschrift is dat hij het Hittitisch altijd serieus heeft genomen. “Sommige mensen nemen afwijkingen heel makkelijk als fouten aan: die Hittieten deden maar wat, soms schreven ze dit, dan dat, wisten zij veel. Dat geloof ik niet. Die schrijvers kregen een jarenlange training, zij spraken hun taal, ze wisten donders goed wat ze opschreven. Je moet altijd proberen afwijkingen te verklaren, niets zomaar aannemen. En ik heb consequent met een fonologische bril naar het Hittitisch gekeken. Dat is belangrijk, vind ik. Bij spijkerschrift kun je niet alleen maar kijken naar de tekens, je moet weten hoe een woord wordt uitgesproken. Ik heb laten zien dat het Hittitisch een echte taal is, niet alleen maar een reeks dode tekens, maar een taal waarvan je je nu kunt voorstellen hoe mensen die spraken.”

Alwin Kloekhorst, *Etymological Dictionary of the Hittite Inherited Lexicon* (Brill 2007)

Jonathan Silk (1960) werd geboren in Los Angeles en vertrok tijdens zijn bachelor voor twee jaar naar Japan. Daar werd hij, min of meer bij toeval, gegrepen door het Boeddhisme. Hij promoveerde in 1994 aan de Universiteit van Michigan en is sinds 1 juli 2007 hoogleraar Boeddhologie bij de opleidingen Talen en culturen van India en Tibet en Wereldgodsdiensten.

Jonathan Silk

Leids Instituut voor Regiostudies

De wereld van de boeddhistische monniken in het oude India

Over het leven van de vroege boeddhisten in India is nog maar weinig bekend. Er valt dus nog veel over te ontdekken. Boeddholoog Jonathan Silk heeft zichzelf die opdracht gegeven. Hij publiceert in 2008 maar liefst twee boeken: over het managen van kloosters en over incest. “Het zijn niet alleen de grote abstracte kwesties binnen het boeddhisme die me boeien, maar ook en vooral de verhalen en het dagelijks leven van de boeddhistische monniken.”

Op de dag van zijn oratie, 1 april, stuurde Jonathan Silk een persbericht rond over een belangwekkende vondst van uniek, eeuwenoud materiaal. Het was een grap. “Ik wilde iets doen met het feit dat het 1 april was, maar ik wilde per se geen grap maken in mijn oratie”, geeft Silk als verklaring voor zijn opmerkelijke actie. Zijn oratie ging, heel toepasselijk, over leugens, laster en boeddhisme. Volgens Silk zijn leugens een belangrijk thema in de boeddhistische literatuur,

hoewel niet altijd duidelijk is waarom leugens zo sterk worden veroordeeld. Een ander punt dat Silk in zijn oratie aan de orde stelde is een vooroordeel dat hij vaak tegenkomt: het boeddhisme zou geen religie zijn, maar een ‘way of life’. Silk meent dat deze opvatting de belangrijke rol die het boeddhisme speelt in diverse landen marginaliseert. “Als je op die manier redeneert, is het boeddhisme niet een wezenlijk onderdeel van iemands leven, maar wordt het optioneel

of een bijzaak”, aldus Silk. En dat is volgens hem funest, omdat daarmee de complexiteit en diversiteit van de boeddhistische traditie in Azië wordt ontkend: “Het negeren van het boeddhisme in de bestudering van Azië staat gelijk aan het negeren van het christendom in de geschiedenis van het Westen”.

Silk houdt zich niet alleen bezig met, zoals hij zelf zegt, “de grote abstracte kwesties binnen het boeddhisme”, maar vooral ook met een veel concretere kant: de geschriften en de wereld van de vroege Mahayana-beweging in India. Het Mahayana-boeddhisme ontstond in de eerste eeuw na Christus, toen monniken de studie en leer van Boeddha nieuw leven inbliezen - een paar eeuwen nadat Boeddha zelf leefde.

“Ik ben veel bezig met onderzoek naar de monniken die de teksten schreven, hoe ze leefden en hoe ze dachten.” En er is nog genoeg werk te doen op dit gebied, want deze geschriften zijn nog nauwelijks bestudeerd, vertelt Silk.

Werken aan fundamenten

Silk heeft in het afgelopen jaar twee boeken geschreven die in het najaar van 2008 worden gepubliceerd. *Riven by Lust* volgt een zeker verhaal over incest door de eeuwen heen: een man heeft seks met zijn moeder en doodt zijn vader en uiteindelijk ook zijn moeder. Daarna wordt hij monnik. Silk vertelt dat dit verhaal tijdens een scheuring in de boeddhistische gemeenschap gebruikt is door de ene groep om een

monnik uit het andere kamp in een kwaad daglicht te zetten. “Dit verhaal is ook bekend in andere versies, in andere talen. Ik wilde weten waarom juist dit verhaal is gebruikt in deze context, en daarmee hoe er over incest gedacht werd. Ik ontdekte bijvoorbeeld dat er verschillen zijn in de houding ten opzichte van deze zaken in verschillende Indiase subculturen: in de Hindi-cultuur bleek incest meer een taboe dan in de boeddhistische cultuur.”

Het tweede boek, *Managing Monks*, beschrijft de bestuurlijke organisatie van de kloosters. Het is een uitbreiding op een van de teksten die Silk in zijn dissertatie heeft besproken. “Ik was niet meer tevreden over wat ik erover had gezegd; ik wilde er graag meer mee doen.” Er staan in de oude teksten veel verwijzingen naar de wereld van het Indiase boeddhisme. Silk legt uit dat het daarom belangrijk is de context te begrijpen om de terminologie en structuur van de bestuurlijke organisatie goed te kunnen interpreteren. “Een ‘manager’ – om een Engels voorbeeld te gebruiken – kan naar veel verschillende dingen verwijzen: een voetbalcoach en restauranteigenaar zijn allebei manager, maar ze doen duidelijk niet hetzelfde werk. Dit onderzoek is heel anders dan het bestuderen van filosofische onderwerpen: die blijven over dezelfde abstracte noties gaan. Ik wil de betekenis van die andere begrippen doorgronden en dat kan alleen wanneer je de situatie kent waarin ze werden gebezigd,” aldus Silk. En dat is vooralsnog problematisch, voegt hij eraan toe. “Er is weinig bekend over het dagelijks reilen en zeilen van deze monniken. De funderingen zoals die er liggen voor het christendom en jodendom, in de vorm van bijvoorbeeld talloze encyclopedieën, bestaan niet voor het Indiase boeddhisme. In de dertiende eeuw bloedt het boeddhisme in India dood en komt er een einde aan de levende traditie.” Silk is een

van de wetenschappers die deze wereld juist wil visualiseren en zich daarbij dus bewust richt op de praktische zaken in plaats van enkel op de boeddhistische leer. “Op mijn eigen kleine manier probeer ik kleine onderwerpen aan te kaarten, en ik hoop dat het beeld beter ingevuld kan worden.”

Distance learning

Ondertussen staan er alweer nieuwe projecten in de planning. De opleidingen waaraan Silk als hoogleraar is verbonden, Wereldgodsdiensten en Talen en culturen van India en Tibet, zijn relatief klein, evenals het vakgebied. Een digitale oplossing voor het probleem van de kleine aantallen zal hopelijk binnenkort voorhanden zijn. Silk is een groot voorstander van het zogenaamde ‘distance learning’ en ontving een bescheiden beurs om een programma op poten te zetten. “We zijn klein en zullen klein blijven. Maar met studenten van een paar verschillende universiteiten heb je een groep van redelijke grootte”, licht hij het plan toe. Ondertussen blijft hij hopen op geïnteresseerde voorbijgangers, studenten van andere studies die een vak komen volgen. “Ik hoop dat er nog veel studenten komen die gewoon één cursus gaan doen hier en dan ontdekken hoe ontzettend interessant het is. Dat ze kennis maken met Sanskriet of het boeddhisme en zeggen: ‘wow, that’s amazing.’”

Jonathan A. Silk, *Riven by Lust. Incest and Schism in Indian Buddhist Legend and Historiography* (University of Hawaii Press 2008)

Jonathan A. Silk, *Managing Monks. Administrators and Administrative Roles in Indian Buddhist Monasticism* (Oxford University Press 2008)

Gerard Visser (1950) studeerde zowel Politieke en sociale wetenschappen als Filosofie aan de Universiteit van Amsterdam. In 1987 promoveerde hij cum laude op een proefschrift over Nietzsche en Heidegger. Sinds 1985 doceert hij cultuurfilosofie aan de Faculteit der Wijsbegeerte van de Universiteit Leiden.

Gerard Visser

Instituut voor Wijsbegeerte

Handelen vanuit innerlijke rust

“Ik ben al mijn hele leven met Nietzsche bezig, de kern van zijn denken kan ik in een artikel van vijftien pagina’s neerleggen”, vertelt filosoof en fenomenoloog Gerard Visser. “Maar het onderzoek voor mijn vorige boek *De druk van de beleving* leerde mij dat de rationaliteit van de traditie én de beleving van de Duitse levensfilosofen doorverwijzen naar een nog oorspronkelijker verhoudingswijze, die ik met Meister Eckhart en Heidegger gelatenheid genoemd heb.” Omdat hij zich Eckhart nog eigen moest maken, groeide een hoofdstuk over diens denken uit tot het eerste deel van een trilogie over gelatenheid als grondhouding.

Tijdens zijn studie Politieke en sociale wetenschappen vierde het marxisme hoogtij, maar Vissers kennismaking met Nietzsche en Heidegger leerde hem dat er ook anders en oorspronkelijker over mens en maatschappij was nagedacht. Volgens Nietzsche leven wij in een tijd van overgang, waarin oude patronen van denken moeten plaatsmaken voor nieuwe. Visser werd geïntrigeerd door deze overgang en legde zijn bevindingen vast in het boek *De druk van de beleving: filosofie en kunst in een domein van overgang en on-*

dergang, dat hij tien jaar eerder publiceerde. “Nietzsches kritiek op de metafysica zal niet iedereen vertrouwd zijn. Maar de overgang die zich in zijn tijd ook in de beeldende kunst voltrekt staat ieder op het netvlies. Kunst van voor die tijd biedt in beginsel een herkenbare voorstelling, terwijl de man in de straat veel schilderijen van na de overgang geklieder zal noemen. Deze omslag, die zich ook in de filosofie en de religie voltrok, fascineert me. Filosofie, kunst en religie zijn namelijk van oudsher de drie pijlers van cultuur, al wordt

dat in ons tijdperk van wetenschap en techniek weinig meer beseft. Je ziet dus een verandering in de gehele cultuur.” “De vraag is natuurlijk waar die omslag in schuilt, wat er precies verandert.” Een stilte valt terwijl Visser nadenkt over zijn eigen vraag. “Filosofie, kunst en religie zijn vormen van bezinning op de wijze waarop wij ons tot onszelf en de werkelijkheid verhouden. Zo onderzoekt de wetenschapsfilosoof de voorwaarden van wetenschapsbeoefening, en de ethicus de voorwaarden van morele oordeelsvorming. Maar de taak van de filosofie reikt verder. Met kunst en religie deelt zij de bezinning op de aard en oorsprong van onze levenshouding.”

Nog oorspronkelijker

“De opmars van de wetenschap in de negentiende eeuw bevrijdt de rationaliteit van haar religieuze en metafysische ankers. Zij wordt instrumenteel van aard. In deze overgang komt in de Duitse filosofie een nieuwe grondhouding op die Dilthey en Nietzsche *Erlebnis* noemen. Doordat zij de beleving als uitgangspunt nemen, kunnen ze denken ‘vanuit het

leven zelf’, in plaats van abstract en uitwendig te filosoferen. In de beeldende kunst gebeurt op dat moment hetzelfde, als de Franse impressionisten de toekomst van de schilderkunst toevertrouwen aan het levende contact met de natuur, het *en plein air, de sensation*.” Dit is het thema van Vissers vorige boek, *De druk van de beleving*.

De publicatie van dit boek bleek een startpunt te zijn voor een nieuwe zoektocht. “Dit onderzoek leerde mij dat de rationaliteit van de traditie én de beleving van de Duitse levensfilosofen doorverwijzen naar een nog oorspronkelijker verhoudingswijze, die ik met Meister Eckhart en Heidegger *gelatenheid* genoemd heb.” Het woord *gelâzenheit* is eind der tiende eeuw gevormd door de theoloog en mysticus Meister Eckhart. Het onderzoek naar gelatenheid bij Eckhart zou aanvankelijk het tweede hoofdstuk vormen van het vervolg op *De druk van de beleving*. Maar al gauw bleek dit onderdeel meer voeten in de aarde te hebben en groeide het uit tot een zelfstandig boek, dat begin 2008 verscheen: *Gelatenheid: gemoed en hart bij Meister Eckhart*.

“Vanaf het begin luidde de werktitel ‘Het veer: studies over gelatenheid’. Met een citaat uit het gedicht ‘Het veer’ van Martinus Nijhoff had ik het belevingsboek afgesloten. Hoewel hij de term zelf niet gebruikt, is de overgang naar gelatenheid voor mij zelden zo pregnant verwoord als in de poëzie van Nijhoff. Helaas heb ik de titel ‘Het veer’ moeten prijsgeven. Boeken worden tegenwoordig gevonden via Google, dus moet de meest relevante zoekterm ook de hoofdtitel zijn. Daarom is het simpelweg ‘Gelatenheid’ geworden. Maar daarbij hoort onmiddellijk de ondertitel ‘gemoed en hart bij Meister Eckhart’, want dat is de focus. Bovendien zou drie ondertitels te gek worden,” legt Visser uit. Hij slaat het boek open en laat zien dat er op de titelpagina nog een tweede ondertitel staat: ‘beschouwd in het licht van Aristoteles’ leer van het affectieve’.

Bewogenheid

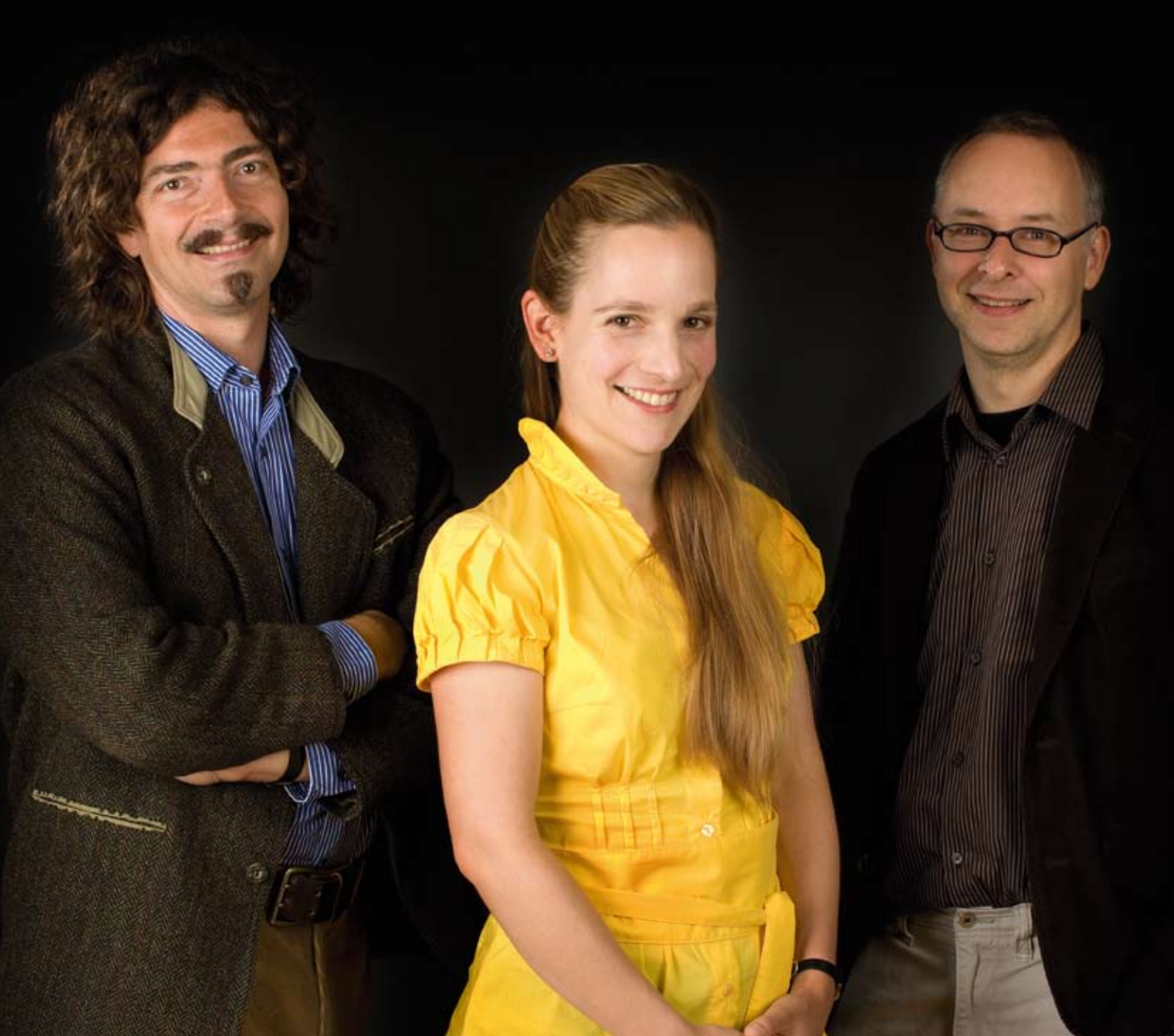
“Meister Eckhart nam aan dat wij elk in de grond van onze ziel een vonkje bezitten van de *intellectus purus* Gods. In het Middelhoogduits geeft hij dit weer met *ledic gemüete*. Eigenlijk is heel mijn boek, kun je zeggen, aan die vertaling gewijd. Want die brengt een fascinerende verschuiving teweeg: aan intellect zit niets affectiefs, aan gemoed wel, zelfs als dit leeg is. Maar wat is de bewogenheid van een leeg gemoed, van een zuiver hart? Om dit te kunnen blootleggen, heb ik mij eerst grondig in Aristoteles’ leer van het affectieve moeten verdiepen, die al het latere denken over emotie en gevoel diepgaand heeft beïnvloed.”

“Mooi was dat ik hierdoor ook een hoofdstuk kon wijden aan een vraag die mij al in de tijd van mijn proefschrift bezighield: waarom is voelen van oudsher ondergeschikt aan denken? In het slothoofdstuk laat ik zien dat Eckharts lege

gemoed een bewogenheid kent - van gelatenheid - die aan klassieke tegenstellingen - zoals die van denken en voelen, actief en passief - voorafgaat.”

Gemoed en hart bij Meister Eckhart is het eerste deel van een drieluik over gelatenheid: het spirituele deel. Een tweede boek zal zijn gewijd aan gelatenheid in moderne kunst en poëzie, en een derde aan gelatenheid in de moderne wijsbegeerte. “Onder gelatenheid verstaan wij tegenwoordig lijdzaamheid en berusting. Maar Eckharts *gelâzenheit* is veel positiever. In het huidige Duits klinkt dat nog door. Zo schreef Nietzsche in een van zijn allerlaatste, in waanzin geschreven brieven dat hij zijn medemens ‘*mit vollkommener Gelassenheit*’ tegemoet treedt. Gelatenheid is hier geen berusting, maar een houding van volmaakte innerlijke rust. Hoor je het verschil? Het is geen passieve berusting, geen toestand van niets doen, maar een handelen vanuit innerlijke rust.” De kritiek van Meister Eckhart op het instrumentele denken doet volgens Visser niet onder voor die van moderne filosofen. “Gelatenheid is een voorwaarde voor de transformatie van zelfzuchtige liefde in onbaatzuchtige liefde, van *amor in caritas*. Een typisch christelijk gegeven, zou je zeggen. Maar het gaat hier om een grondbewogenheid van het leven. Het is ook niet pas God, maar het leven zelf dat ons volgens Eckhart vraagt *zonder waarom* te leven. Hier springt de vonk over tussen zijn denken en het onze. De behoefte aan een houding van gelatenheid zal denk ik iedereen herkennen, als ik de retorische vraag opwerp: kunnen we vandaag de dag nog wel iets met rust laten?”

Gerard Visser, *Gelatenheid. Gemoed en hart bij Meister Eckhart* (SUN 2008)

Jed Wentz (I) is traversospeler en onderzoekt de relatie tussen muzikale tempi, theatergestiek en expressie van emotie in de Franse opera in het midden van de achttiende eeuw. **Kathryn Cok**, klaveciniste, doet onderzoek naar de rol van de Nederlandse Republiek (1650-1780) bij de ontwikkeling van en de instructie in het basso-continuospel. Pianist **Luk Vaes** richt zijn onderzoek op *extended techniques* voor de piano.

docARTES

Academie der Kunsten

Kunst is van onvervangbare waarde voor een kennissamenleving

Promoveren in de kunsten is in Europa vooralsnog een bijzonder fenomeen. Slechts enkele universiteiten maken de koppeling tussen artistieke ontwikkeling en onderzoek *in and through artistic practice*. In landen als Groot-Brittannië en Finland - en intussen ook in België (Leuven) - is het mogelijk een doctorsgraad te behalen in bijvoorbeeld compositie of beeldende kunsten. Ook in Leiden aan de Academie der Kunsten kun je promoveren.

Wie bij de Academie der Kunsten de doctorstitel verwerft, dankt deze titel aan een combinatie van artistieke prestaties en theoretische reflectie. Kandidaten moeten voor hun promotie artistiek werk van hoog niveau leveren - zoals concerten, performances, masterclasses, installaties, grafiek, schilderijen - én onderzoek doen, waarvan hun proefschrift het eindresultaat is.

Samen met het Conservatorium van Amsterdam, het Koninklijk Conservatorium in Den Haag en het Orpheus Instituut te Gent heeft de Academie der Kunsten een promo-

tietraject voor musici ontwikkeld, dat internationaal functioneert binnen de Academy for Creative and Performing Arts. Inmiddels zijn ook de K.U. Leuven, het Royal College of Music in London, Royal Holloway (University of London) en de University of Oxford bij het promotietraject betrokken. Deze instellingen werken samen onder de naam docARTES/Documa alliance. Het traject - inclusief een tweejarig onderwijsprogramma dat plaatsvindt aan het Orpheus Instituut als onderzoekscentrum - wordt voor promovendi wereldwijd georganiseerd. Op dit moment nemen ruim

twintig promovendi deel aan het programma. Hun onderzoeksonderwerpen variëren van *real time processing* tot de uitvoeringspraktijk van het Gregoriaans, boventoonzang en *extended techniques* voor diverse instrumenten. In Europees verband maakt docARTES deel uit van MIDAS (Musical Insitutions with Doctoral Arts Studies). Bij het onderzoek in de kunsten werkt de promovendus vanuit de praktijk en is het artistieke proces een wezenlijk onderdeel van de onderzoeksvraag. Het soort onderzoek dat de promovendi doen, is alleen mogelijk dankzij hun kunstenaarschap, en omgekeerd ontwikkelen ze hun kunstenaarschap door het onderzoek dat ze doen. Hun werk is van onvervangbare waarde voor een kennissamenleving, die immers ook gevoed wordt door kunst. Om een indruk te geven van het brede scala van onderzoek, komen drie promovendi aan het woord over hun bijzondere ontdekkingen en prestaties in het afgelopen jaar.

Jed Wentz

Jed Wentz is traversospeler en oprichter van het ensemble Musica ad Rhenum. Hij kreeg zijn eerste fluitlessen van Walter Mayhall in Youngstown (Ohio). Aan het Oberlin Conservatory of Music (Ohio) studeerde hij zowel modern als historisch fluit bij Robert Willoghby en Michael Lynn. Hij kwam naar Nederland om zijn traversostudie te voltooien bij Barthold Kuijken aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag. Wentz speelde in ensembles als Musica Antiqua Köln, het Gabrieli Consort en Les Musiciens du Louvre. Naast zijn actieve muziekpraktijk is hij leraar traverso aan het Conservatorium van Amsterdam. Jed Wentz doet onderzoek naar de relatie tussen muzikale tempi, theatergestiek en expressie van emotie in de Franse opera in het midden van de achttiende eeuw.

Op de vraag wat het afgelopen jaar hem vooral heeft opgeleverd, hoeft Jed Wentz niet lang na te denken: “De vorm van mijn dissertatie is duidelijk geworden! Ik heb besloten een dirigentenpartituur voor de achttiende-eeuwse opera Polidore van Batistin te maken, waarbij ik zelf de notatie aanbreng met behulp van een achttiende-eeuwse gestieknotatie. Deze partituur, samen met het proefschrift, laat ik vergezeld gaan van een dvd, die duidelijk maakt hoe de genoteerde gebaren in allerlei variaties invloed hebben op de muzikale timing van de partituur. Ik kan met mijn proefschrift en video-opnames echt iets nieuws laten zien. Op dit moment ben ik druk bezig met de voorbereidingen voor de uitvoering van Polidore tijdens het Festival Oude Muziek in Utrecht in 2010. Deze uitvoering benadert zo dicht mogelijk sfeer en geluid van een achttiende-eeuwse Franse opera, met kaarslicht, barokkostuums en -decor, en natuurlijk een orkest met historische instrumenten.”
www.jedwentz.com

Kathryn Cok

Kathryn Cok is klaveciniste en mede-oprichter van het ensemble Het Caecilia-Concert. Ze begon haar muziekopleiding in New York, met een vervolg aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag, als masterstudent klavecimbel bij Ton Koopman en Tini Mathot en student fortepiano bij Bart van Oort. Naast haar drukke muziekpraktijk als lid van het Amsterdam Baroque Orchestra en Het Caecilia Concert is ze een veelgevraagd solist, evenals een succesvol begeleider van Mozart- en Schumannliederen. Kathryn Cok doet onderzoek naar de rol van de Nederlandse Republiek (1650-1780) bij de ontwikkeling van en de instructie in het basso-continuospel. Over haar onderzoek zegt Cok: “Het doel van mijn dissertatie is een analyse van traktaten over het basso-continuospel

tussen 1650-1780, zowel oorspronkelijk in het Nederlands geschreven als in vertaalde versies. Ik betrek hierbij alle relevante gedrukte bronnen en een tot dusver onbekend anoniem Nederlands manuscript, in totaal veertien traktaten. Alle geven instructies voor het basso-continuospel op een van de gangbare begeleidende klavierinstrumenten uit die periode: klavecimbel, orgel en/of fortepiano. Mijn proefschrift brengt informatie over de auteurs, de beoogde lezers, het educatieve niveau en de specifieke muziekstijl. Ik probeer te achterhalen waarom bepaalde traktaten werden geselecteerd om te worden vertaald en waarom de keuze niet op andere viel. De Nederlandse school van het continuospel vergelijk ik met de meest invloedrijke contemporaine traktaten uit Duitsland, Italië en Frankrijk en ik hoop zo te kunnen achterhalen welke ‘scholen’ wie beïnvloedden. Ik geef de Nederlandse traktaten hun welverdiende plek in de Europese basso-continuo-geschiedenis. Op basis van mijn onderzoek wil ik een nieuw naslagwerk schrijven voor de Nederlandse basso-continuoschool. Met een serie recitals ga ik mijn ontdekkingen ook in de praktijk laten horen.”
www.kathryncok.com

Luk Vaes

Luk Vaes is pianist en studeerde onder anderen bij Cl. A. Coppens, Aloys Kontarsky en Olivier Messiaen. Naast dat hij verschillende prijzen voor nieuwe muziek heeft gekregen in België, Italië, Duitsland en de Verenigde Staten, realiseerde hij bovendien talloze radio- en tv-opnamen met nieuwe muziek. Vaes geeft veel lezingen en publiceert regelmatig over twintigste-eeuwse muziek. Ook is hij oprichter en artistiek en zakelijk leider van November Music Vlaanderen en programma-adviseur van de stedelijke concertzaal De Bijloke in Gent. Hij doet onderzoek naar *extended techniques* voor de piano, ofwel het oneigenlijk gebruik van de piano door extensie van de techniek.

Luk Vaes betreurt het dat veel kennis rond de *extended techniques* verloren is gegaan. Om die reden probeert hij in zijn onderzoek deze term nauwkeurig te definiëren. Behalve een grondige beschrijving van de theorie over de technieken die gebruikt worden bij het oneigenlijk gebruik van een piano, brengt hij ook de geschiedenis en uitvoeringspraktijk in kaart. Volgens Vaes is het in de wereld van extended techniques nu ‘een grote chaos’ en moest hij in zijn onderzoek van nul af aan beginnen.

Op de vraag of hij het afgelopen jaar een bijzondere ontdekking heeft gedaan die zijn onderzoek duidelijk verder heeft gebracht, vertelt Vaes enthousiast: “Ik heb een manuscript uit de achttiende eeuw gevonden, waarin het gros van de technieken wordt gebruikt om rechtstreeks op de snaren van de piano te spelen. Deze techniek wordt in het algemeen als een twintigste-eeuwse ontwikkeling beschouwd. Daarnaast heb ik een nieuw inzicht verworven in de manier waarop een aantal compositorische ontwikkelingen in de jaren vijftig gebaseerd is op het werk van Henry Cowell, in het bijzonder wat zijn theoretische behandeling van sommige *extended techniques* aangaat. Vermoedens hiervan bestonden al, maar ik kan nu met bewijzen komen.” Een deel van zijn onderzoek behelst het ‘prepareren’ van de piano (het plaatsen van bijvoorbeeld een bout tussen de snaren, waardoor de klank van de snaar anders is wanneer die wordt aangeslagen). Vaes heeft een aantal originele preparaties van John Cage teruggevonden op de zolder van een kennis van Cage, die er zich niet van bewust was dat een oude doos zoveel waarde kon hebben. De beschrijving van deze preparaties door Vaes helpt de uitvoerder om te bepalen welk materiaal precies gebruikt moet worden als de beschrijvingen in de partituur niet duidelijk genoeg zijn.

3

NIEUWE PROJECTEN

De vier faculteiten die vanaf 1 september 2008 samen de Faculteit der Geesteswetenschappen vormen, haalden tussen juli 2007 en juli 2008 een rijke oogst aan onderzoekssubsidies binnen. Beginnende en ervaren getalenteerde onderzoekers konden met gelden van NWO en andere subsidiegevers een keur aan onderzoeksprojecten starten. Een overzicht.

Prof.dr. Judith Pollmann:

Remembering the Revolt of the Netherlands. Memory, Amnesia and the Forging of Identity, 1572 - 1702 (Instituut voor Geschiedenis, Vici)

Dr. Yiya Chen:

An Exprimental Approach to the Interaction of Tone Sandhi and Focus Expression in Six Dialects of Chinese (Leiden University Centre for Linguistics, Vidi)

Dr. Bert Botma:

Crossing the Great Divide: the Sonorant-obstruent Contrast in Phonology (Leiden University Centre for Linguistics, Veni)

Dr. Remco Breuker:

Reconceptualizing Northeast Asia: World History through the Lens of Koryo and the Liao (Leids Instituut voor Regiostudies, School voor Aziëstudies, Veni)

Dr. Geert Janssen:

The Dynamics of the Catholic Exile Experience. Amsterdam, Cologne and Douai as Laboratories of Confessional

Radicalization in the Dutch Revolt (1572-1600) (Instituut voor Geschiedenis, Veni)

Dr. Alwin Kloekhorst:

Stressing the Facts. Accentuation in Hittite (Leiden University Centre for Linguistics, Veni)

Dr. Peter Tammes:

Jewish Dutch or Dutch Jews? A Historical Study of the Assimilation of an Ethnic-religious Minority Group (Instituut voor Geschiedenis, Veni)

Prof.dr. Karl Enenkel:

The New Management of Knowledge in the Early Modern Period: The Transmission of Classical Latin Literature via Neo-Latin Commentaries (Instituut voor Culturele Disciplines, School voor Literatuur, Film en Media Studies)

Prof.dr. Gert Oostindie:

Dutch Connections: the Circulation of People, Goods and Ideas in the Atlantic World, 1680 - 1795 (Instituut voor Geschiedenis, samen met het KITLV en de Vrije Universiteit Amsterdam)

Prof.dr. Johan Rooryck en prof.dr. Willem Adelaar:
The Nature of Evidentiality (Leiden University Centre for Linguistics)

Prof.dr. Robert Ross en dr. Jan-Bart Gewalt:
From Muskets to Nokias: Technology, Consumption and Social Change in Central Africa to the Present Day (Instituut voor Geschiedenis)

Drs. Lucien van Beek:
Proto-Greek: a Reconstruction (Leiden University Centre for Linguistics)

Dr. Rynt Sybesma en prof.dr. Lisa Cheng:
Functional Categories in Syntetic and Analytic Languages (Leiden University Centre for Linguistics, samen met de Universiteit van Amsterdam)

Dr. James McAllister:
Philosophical Foundations of the Historiography of Science (Instituut voor Wijsbegeerte)

Dr. Petra Sijpesteijn:
The Formation of Islam: The View from Below (Leids Instituut voor Regiostudies, School voor Midden-Oostenstudies)

Prof.dr. Marijke van der Wal:
Letters as Loot. Towards a Non-Standard View on the History of Dutch (Leiden University Centre for Linguistics)

Prof.dr. Rob Zwijnenberg en dr. Rina Knoeff:
Cultures of Collecting. The Leiden Anatomical Collections in

Context (Instituut voor Culturele Disciplines, School voor Kunstgeschiedenis)

Drs. Victoria Nyst:
Langue des Signes Maliennne: Documentation and Description (Leiden University Centre for Linguistics)

Dr. Yiya Chen:
Representation and Processing of Pitch Variation (Leiden University Centre for Linguistics)

Prof.dr. Jürgen Zangenberg ontving een Bijvanck-subsidie voor de opgraving die onder zijn leiding plaatsvindt in Horvat Kur in Israël. De opgraving moet inzicht geven in het dorpsleven ten tijde van Jezus. (Leids Instituut voor Godsdienstwetenschappen)

Drs. Carolien Stolte:
India's Globalisation: Past Experiences and Future Prospects for India and the World (Instituut voor Geschiedenis)

Internationaal promotietraject PhDarts

PhDarts biedt vanaf 1 september 2008 een internationaal promotietraject aan in audiovisuele en beeldende kunsten, en design. De Academie der Kunsten van de Universiteit Leiden organiseert samen met de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten Den Haag en de Associatie K.U. Leuven dit traject voor beeldend kunstenaars en vormgevers. Na toelating kunnen zij deelnemen aan een programma bestaande uit seminars, presentaties en een collegium. De promovendi worden begeleid door wetenschappers en kunstenaars. www.phdarts.eu

4

DE FACULTEIT EN HAAR INSTITUTEN

De Faculteit der Geesteswetenschappen is rijk aan expertise op het terrein van onder meer de filosofie, godsdienstwetenschappen, geschiedenis, kunsten, kunstgeschiedenis, letterkunde, taalkunde en regiostudies van vrijwel de gehele wereld. Jaarlijks ontwikkelt ze voor meer dan € 40 miljoen aan activiteiten op het terrein van onderwijs en onderzoek. De faculteit bedient bijna 4300 studenten en heeft ruim 700 medewerkers. Het onderzoek van de faculteit is georganiseerd binnen zeven instituten.

Academie der Kunsten

Onderzoek in en de beoefening van kunsten komen samen in de Academie der Kunsten. Hier ontmoeten Leidse wetenschappers en studenten het onderwijs en onderzoek in de kunsten zoals dat plaatsvindt in het Koninklijk Conservatorium en de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag, en omgekeerd.

Centraal staan de doctoraatstrajecten in de muziek, en in de beeldende kunsten en vormgeving, toegankelijk voor kunstenaars die hun artistieke ontwikkeling expliciet laten leiden door een helder geformuleerde onderzoeksvraag. Zij worden begeleid door academici en kunstenaars-hoogleraren. Dit alles vindt plaats in een internationale Graduate School: een onderzoeksomgeving inclusief samenwerking met Amsterdam, Gent, Leuven, Londen en Oxford. De Academie der Kunsten biedt bovendien onderdak aan minoren en keuzepakketten voor bachelorstudenten en levert bijdragen aan het masteronderwijs binnen de Leidse universiteit. Daarbij zorgt de academie ook voor opvallende verschijningen van kunst en kunstenaars in de universiteit en de stad.

Instituut voor Culturele Disciplines

Het Instituut voor Culturele Disciplines (ICD) ging van start in september 2005 onder de naam Pallas en is verantwoor-

delijk voor onderzoek en graduate onderwijs op het gebied van letterkunde en literatuurwetenschap, de geschiedenis van kunst en materiële cultuur, en de studies van film en nieuwe media. Het bevat drie clusters die betrekking hebben op de klassieke cultuur, de Middeleeuwen en de vroeg moderne tijd, en de moderne en hedendaagse periode. Ieder cluster biedt een interdisciplinair kader voor de bestudering van kunst en literatuur, en voor de nieuwste tijd tevens voor film en nieuwe media. Binnen het instituut werken zo'n 90 onderzoekers (waarvan 17 hoogleraar) en 35 Phd studenten.

Instituut voor Geschiedenis

In Leiden wordt al sinds de dagen van Justus Lipsius (1547-1606) geschiedenis gedoceerd. Met de benoeming van Robert Fruin tot hoogleraar in de Vaderlandse Geschiedenis aan de Leidse universiteit in 1860 begon de moderne geschiedbeoefening in Nederland. Het Instituut voor Geschiedenis bestaat in zijn huidige vorm sinds september 2005. De belangrijkste onderzoeksthema's zijn het functioneren van de grote imperia van de antieke wereld, kwesties van identiteit in Europa van 1300 tot 1700, politieke cultuur en nationale identiteit, migratie, stadsgeschiedenis, sociale cohesie en Europese expansie en globalisering. Het instituut verenigt ongeveer 75 onderzoekers.

Instituut voor Wijsbegeerte

Het Instituut voor Wijsbegeerte beoefent de wijsbegeerte in al haar facetten, in relatie met alle aan deze universiteit gedoeerde vakwetenschappen. Een voorname bron van inspiratie is de geschiedenis van de wijsbegeerte vanaf de oudheid tot de moderne tijd. Juist in de filosofie wordt steeds op die geschiedenis teruggegrepen om de vragen van onze tijd te stellen en te interpreteren. Nationale en internationale samenwerking zijn daarbij karakteristiek voor het instituut. De ongeveer vijftien onderzoekers richten zich in hun onderzoek direct of indirect op de notie rationaliteit. Zij stellen daarbij vragen als “hoe manifesteert zich rationaliteit in logica, taal- en wetenschapstheorie?” en “Hoe worden ethiek, politiek en economie bepaald door opvattingen over rationeel handelen?” Het helder stellen van de vragen is hierbij minstens zo belangrijk als het formuleren en beargumenteren van mogelijke antwoorden.

Leiden University Centre for Linguistics

Het Leiden University Centre for Linguistics (LUCL) verenigt al het Leidse taalkundige onderzoek. Het instituut dat in 2005 van start ging, omvat de studie van vele talen van de wereld in hun complexiteit en verscheidenheid, en benadert talen vanuit alle mogelijke invalshoeken: beschrijvend en theoretisch, formeel en functioneel, historisch en modern. De circa 140 onderzoekers hebben hun onderzoek geclusterd rond taalbeschrijving, taalgeschiedenis, taalkundige modellen en verschillende interdisciplinaire domeinen. Het instituut verzorgt de internationaal georiënteerde onderzoeksmaster ‘Linguistics: Structure and variation in the languages of the world’ en organiseert jaarlijks talrijke conferenties, workshops en andere wetenschappelijke bijeenkomsten.

Leids Instituut voor Godsdienstwetenschappen

De naam Godsdienstwetenschappen past bij de wetenschapstheoretische positie van een openbare universiteit: niet God, maar godsdiensten worden bestudeerd als uitingen van menselijke cultuur. Het Leids Instituut voor Godsdienstwetenschappen rekt in principe alle godsdiensten tot het eigen domein van expertise, al ligt het zwaartepunt van de 22 onderzoekers bij de bestudering van christendom, islam, jodendom en zoroastrianisme, terwijl het insituut sinds 2007 ook de leerstoel boeddhisme mee heeft mogelijk gemaakt. Het onderzoek is georganiseerd in twee programma’s, gericht op religies in de oudheid en op de veranderingen die ze ondergaan in de moderne tijd, bijvoorbeeld ten gevolge van migratie, de invloed van modernisering en wetenschap, en de opkomst van niet-institutionele religiositeit.

Leids Instituut voor Regiostudies

Het Leids Instituut voor Regiostudies (LIAS) is verantwoordelijk voor onderzoekers die actief zijn op terreinen met betrekking tot Oost-, Zuid- en Centraal- en Zuidoost-Azië en het Midden Oosten. Het instituut is verdeeld in een School voor Aziëstudies en een School voor Midden-Oostenstudies. Typerend voor het onderwijs en onderzoek in dit instituut is een multidisciplinaire benadering die zowel de moderne als de traditionele perioden omvat, waarbij de kennis van de brontalen essentieel is. Het onderzoek van de rond 75 medewerkers (waaronder 20 hoogleraren) verenigt de studie van onder meer de geschiedenis, recht, economie, literatuur, religie en filologie van de genoemde gebieden zowel in de moderne tijd als in de oudheid.

5

EREGALERIJ

KNAW-leden

Prof.dr. W.P. Blockmans
 Prof.dr. J.F. Borghouts
 Prof.dr. K.A.E. Enenkel
 Prof.dr. F.H.H. Kortlandt
 Prof.dr. A. Lubotsky
 Prof.dr. M.E.H.N. Mout
 Prof.dr. A. Quak
 Prof.dr. E.G.E. van der Wall (vice-president)
 Prof.dr. K.A. Worp
 Prof.dr. E.J. Zürcher

Leden Academia Europaea

Prof.dr. W.P. Blockmans
 Prof.dr. P.C. Emmer

Spinozaprijswinnaar

Prof.dr. F.H.H. Kortlandt (1997)

European Young Investigator

Prof.dr. R.B. ter Haar Romeny (2006)

NWO-Pioniers

Prof.dr. L.A.C.J. Lucassen (1998)
 Prof.dr. R.B. ter Haar Romeny (2002)

Vici-laureaten

Prof.dr. N.O. Schiller (2003)
 Prof.dr. A.H.B. Schneider, prof.dr. R.Kersten (2003)
 Prof.dr. L. de Ligt (2004)
 Prof.dr. C.A. van Eck (2005)
 Prof.dr. I.M. Tiekens-Boon van Ostade (2005)
 Dr. M.L.J.C. Schrover (2006)
 Prof.dr. J.S. Pollmann (2008)

Vidi-laureaten

Dr. H.W.J.M. Broekhuis (2003)
 Dr. H.W.A. Blezer (2004)
 Dr. M. Coene (2004)
 Dr. H.E. van den Berg (2004)
 Dr. G. Warnar (2004)
 Dr. A. van der Wouden (2004)
 Dr. M.P.C. van de Heijden (2005)
 Dr. C.H. Reintges (2005)
 Dr. W.Th. van Peursen (2005)
 Dr. G.R. van den Berg (2006)
 Dr. J.S. Doetjes (2006)
 Dr. J.B. Gewald (2006)
 Dr. K.J. Cwiartka (2007)
 Dr. C.C. Levelt (2007)
 Dr. Y. Chen (2008)

Veni-laureaten

Dr. A.A. Seyed-Gohrab (2002)
Dr. H.J. Storm (2002)
Dr. K.J. Cwiertka (2003)
Dr. G. Deutscher (2003)
Dr. F.C.W. Doufkar-Aerts (2003)
Dr. N.C. Kula (2003)
Dr. T.R.A. de Nijs (2003)
Dr. S.G. van Romburgh (2003)
Dr. L. Kulikov (2004)
Dr. J.F. van Dijkhuizen (2005)
Dr. P.M. Goedegebuure (2005)
Dr. H. Klöter (2005)
Dr. A.C. Montoya (2005)
Dr. E.S. Schliesser (2005)
Dr. R. Breuker (2007)
Dr. E.D. Botma (2007)

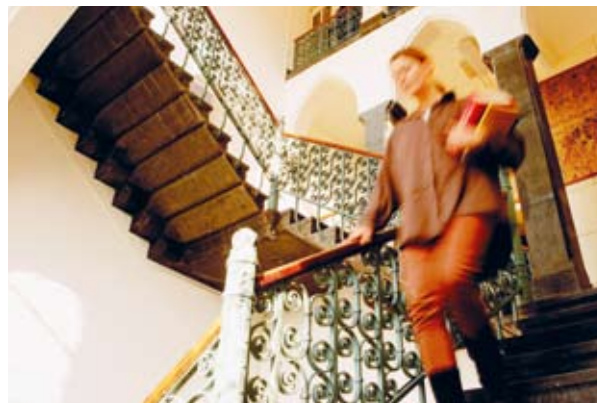
Dr. G.J. Jansen (2007)
Dr. A. Kloekhorst (2007)
Dr. P. Tammes (2007)
Dr. H.W. Wijsman (2007)

ERC-laureaten

Prof.dr. P. Sijpesteijn (2008)
Dr. Y. Chen (2008)

Koninklijke onderscheidingen 2007-2008

Prof.dr. W.P. Blockmans (Ridder in de orde van de
Nederlandse Leeuw)
Prof.dr. P.S. van Koningsveld (Officier in de orde van
Oranje-Nassau)

Vensters op de wereld

Jaarbericht 2007-2008
Faculteit der Geesteswetenschappen

Redactie

Alexander Pleijter
Jesca Zweijtzter

Interviews

Martin Hulst (Emmer en Lucassen), Albertine Bloemendal
(Ghaly), Brenda Kah (Groot, Kloekhorst), Gea Dreschler
(Silk), Deborah Klaassen (Visser)

Foto's

Hielco Kuipers (portretten)
Jesca Zweijtzter
UFB Photo & Digital

Vormgeving

Ratio Design, Haarlem

Druk

Drukkerij Karstens bv, Leiden

September 2008

FACULTEIT DER GEESTESWETENSCHAPPEN

Postbus 9515
2300 RA Leiden

Lipsiusgebouw
Cleveringplaats 1
2311 BD Leiden

Telefoon: 071 527 27 27
(Centrale Universiteit Leiden)
hum.leidenuniv.nl

Universiteit Leiden